

Illustration: Robert Hillner

845,248 39,578,108944
 458,789 992256,257
 845,248 39,578,108944
 458,789 992256,257

Invandrartäta
 Angered föreslås få mer
 djurhållning, bland annat
 hästdragna gräsklippare.
 Rasism, menar invånare
 i Angered, enligt GP.

Koncern-
 bidrag från Göteborg
 Energi gick till det kommu-
 nala eventbolagets förluster.
 På så vis subventionerades
 indirekt konserter med Bruce
 Springsteen (bilden) och
 Håkan Hellström med drygt
 100 kronor per biljett.

SKANDALERNAS GÖTEBORG

Nu är det slutseglat
 för ostindiefararen
 Göteborg efter att
 skattebetalarna ställt
 för större delen av notan
 på en halv miljard
 kronor.

Konstgräs-
planerna på Heden
mitt i stan förstördes vid
förra årets rytta-EM.
Det kommunala eventbolaget,
har gått med totalt
två miljarder i förlust
sedan starten.

Hög kommunalskatt och miljarder i statsbidrag varje år.

100 kommunala bolag – flera med sammanlagda mångmiljardförluster.

Göteborg har underpresterat i flera decennier på grund av felaktiga vägval.

Det hade inte behövt bli så.

Den granskning av Göteborg har under lång tid stått högt upp på Skattebetalarnas lista över önskeprojekt. Vi har skrivit om återkommande skandaler och misskötsel med skattebetalarnas pengar, där den nu mer världsberömda kamelfarmen utan kameler får sägas utgöra någon slags topp.

Efter en insamlingskampanj för att delfinansiera rapporten kontaktade vi Jan Jörnmark, docent i ekonomisk historia, skicklig skribent och Göteborgskännare. Uppdraget gällde att påvisa

de bakomliggande orsakerna till problemen – de vägval som Göteborgspolitikerna gjort under de senaste 50 åren.

I Sunt Förnufts uppföljning till rapporten uppmärksammas några av de större skandalerna som vägvalen förorsakat. Vidare intervjuas Jan Jörnmark och frågan om varför Göteborg underpresterat kommenteras av några experter.

Rapporten, *Göteborg – berättelsen om staden som blev en räknedurra*, kan laddas hem i sin helhet via skattebetalarna.se

Christian Ekström
vd, Skattebetalarna

→ KONGLOMERATET AV 100 KOMMUNALA BOLAG GROGRUND FÖR SKANDALER OCH MUTHÄRVOR

DE VÄRSTA AFFÄRERNA

De kommunala bolagen är ovanligt många i relation till Göteborgs storlek. Konglomeratet av bolag är också en grogrund för skandaler och muthärvor.

Text: **Thomas Östberg**

Ett konglomerat är en grupp företag med verksamheter som inte behöver vara besläktade med varandra. Termen passar därför på Göteborgs kommuns *Stadshuset AB* (tidigare GKF) som består av cirka 100 bolag. Stockholm har 16.

Enligt rapportförfattaren Jan Jörnmark skapar konglomerat snabba beslutsvägar som rundar politik och byråkrati. Det är ett försök att minska insynen och en dålig form av skatteplanering, men att stoppa in ett hundratal bolag i ett holdingbolag kan ha än fler syften.

– Ett är att det anses ge skattemässiga fördelar genom att man kan kvitta förluster i ett bolag mot vinster i ett annat. Men det kan ju också innebära att det lönsamma bolaget som ger bort pengar måste låna för egna investeringar, säger Jan Jörnmark.

I rapporten vittnar han om att många personer han mött uppskattat den informalitet som bolagsbildningarna skapade.

– Den otydliga ansvarsfördelningen mellan förvaltningar var en perfekt grogrund för de skandaler och muthärvor vi sett de senaste åren, samtidigt som de var svårare att upptäcka, säger Jan Jörnmark.

Här följer tre exempel på hur skattepengar används i projekt som aldrig varit lönsamma. Tvärtom. Trots att de gått med förlust år efter år fortsätter kommunen, bolagen, regionen och staten att pumpa in pengar.

OSTINDIEFARAREN GÖTEBORG. Projektet var från början ett privat initiativ, men blev snabbt beroende av skattepengar. Projektet drivs både som stiftelse och

bolag och beräknas ha förbrukat runt en halv miljard kronor.

Enligt Göteborgs-Posten (GP) hade kommunen i slutet av 2016 sponsrat skeppet med minst 77 miljoner under 2000-talet. Statliga AMS bidrog med 200 miljoner kronor. Västra Götalandsregionen satsade 12,6 miljoner för att båten skulle vara seglingsduglig till OS i London och Nya Sveriges jubileum i USA. Några sådana resor blev det dock inte.

Seglingen till Kina beskrivs av ledande politiker som framgångsrik för svenskt näringsliv. Någon riktig utvärdering av vad den gav har dock aldrig gjorts.

I slutet av januari i år rapporterade SVT att det var slutseglat för Göteborg eftersom styrelsen beslutat att inte genomföra besiktningar som krävs för att behålla nödvändiga certifikat.

KAMELFARM, TRÄDKOJOR. Världsmusikcenter och fantasifulla lerhus. Så beskriver initiativtagarna Världsbym, som skulle skapas i förorten Angered, i en intervju i tidningen Göteborg Direkt 2011. De ville inom stadsutvecklingsprojektet Utveckling i nordost (UNO) med skattepengar skapa ett globalt mini-Skansen som lyfter fram de många nationaliteter och kulturer som finns i Angered.

Göteborg är en stad som saknar annorlunda färger och höga hus. Därför skulle Världsbym absolut inte bli något konventionellt och fyrkantigt. Här handlade det om att skapa en ikon som syns på världskartan. Enligt ordföranden i föreningen Världsbym, Géza Nagy, låg en sådan i tiden.

Men när media sex år senare började skriva om projektet, som fått en miljon i bidrag, fanns det inga kameler på plats. Det hindrade dock inte Géza Nagy från att i GP i februari 2017 berätta om storslagna planer på att köpa stall, paddock, vägar och djur som tillsammans skulle locka turister från hela världen till Angered. Han hoppades också på modevis-

ningar och produktfotografering (Volvo) i kamelmiljö.

I slutet av 2016 blev det också klart att projektet Stadslandet fick 32 skattemiljoner (varav 13 från EU) för att skapa gröna jobb i Angered, Backa, Bergsjön och Bergum. Det handlade bland annat om svampodling, getmjölk och hästdrivna gräsklippare.

Någon uppgift om hur många jobb projektet skulle ge fanns dock inte.

– Jag tror det är farligt att sätta upp för höga mål i form av en siffra, sa projektledare Dan Melander på det kommunala bolaget Business Region Göteborg, till GP.

BIOGAS FÖR MILJARDER. Med satsningen på biogas för fordon, Gobigas, gav sig Göteborg Energi in på en helt ny marknad där man började konkurrera med bensinbolag. Energibolaget brydde sig varken om en statlig utredning som redan 1998 varnade för de ekonomiska farorna med biogas eller de logistiska problemen med att skapa ett rörsystem ända borta i Småland.

Verksamheten, som fick utvecklingsstöd från EU, var olönsamt från start till nedläggningen i april 2018.

Ett grundläggande misstag var missbedömningen om hur oljepriset skulle utveckla sig. Kalkylerna byggde på ett bensinpris på 30–40 kronor per liter 2020. I dag tyder mycket lite på att priset ska minst dubblas på knappt två år.

Göteborgs Energis expansion efter avregleringarna med det uttalade syftet att bli störst inleddes 1997, ungefär samtidigt som stadens bolagskonglomerat bildades. Mellan 1997 och 2014 ökade energibolaget sina skulder med ungefär fyra miljarder. I drygt 15 år växte skulderna med 250 miljoner kronor årligen eller nästan 700 000 om dagen. Trots en maxgräns på 741 miljoner kronor för projektet hade Gobigas vid nedläggningen 2018 kostat göteborgarna 1,9 miljarder. ■

Ett av de mest storslagna projekten var Världsbyn i Angered, ett slags mini-Skan-sen. Det bidragsberoende projektet inbegrep bland annat kameler, svampodling, samt får- och gethållning för mjölkproduktion och ett lokalt mejeri.

DÄRFÖR TAPPADE SVERIGES NÄST STÖRSTA STAD INITIATIVET

”EN PLANEKONOMI MED

Konglomeratet av bolag bildades från början för att minimera skatt, bland annat med hjälp av nu mer så berömda räntesnurror. Några stor-driftsfördelar med att samla exempelvis hamnen, energibolaget och det kommunala fastighetsbolaget fanns inte.

Den geografiska utvidgningen på 1970-talet. Fokus på bidrag och skatteutjämning från staten samt Sveriges största bolagskonglomerat. Det är tre förklaringar till att Göteborg ekonomiskt blivit fränsprunget av Stockholm. Här utvecklar Jan Jörnmark resonemanget från rapporten han skrivit på uppdrag av Skattebetalarna.

Text: **Thomas Östberg**

Denligt rapportförfattaren befann sig landets två största städer i mitten av 1990-talet i ungefär samma ekonomiska situation. Förutsättningarna för att utveckla städerna avseende bostadsmarknad, arbetsmarknad, näringsliv med mera var jämförbara. Båda städerna var under 1980-talet i en spiral med utflyttning till villor och radhus i kringliggande kommuner med vikande skatteunderlag som följd.

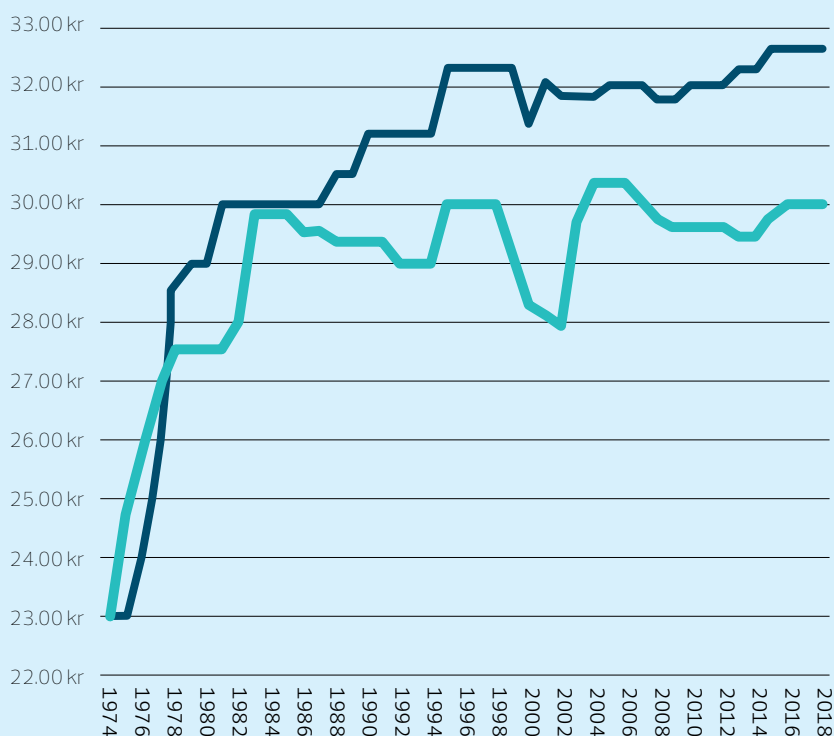
Varför tappade Göteborg jämfört med Stockholm?

– Efter den stora krisen på 1990-talet hamnade Göteborg i en planekonomi med feodal struktur. Efter avregleringarna fanns möjligheten att gå ut i öppen konkurrens med syftet att bli en attraktivare kommun med bättre service. I Stockholm ombildades bostäder till bostadsrätter och infrastruktur som energibolag såldes av. I Göteborg gjorde man tvärtom. Stora kommunala bolag slängdes in i ett holdingbolag och det startades fler bolag. Några av dem, till exempel BRG (Business Region Göteborg) och eventbolaget Got Event, var menade att gå med förlust. Helt exempellöst!

Hög- och medelinkomsttagarna började flytta ut redan på 1960-talet. Det gjorde kommunen beroende av utjämningsbidrag när den växte geografiskt. Varför kunde man inte behålla skattekraften?

FEODAL STRUKTUR”

Avslöjande gap 1: Skattnivåerna i Stockholm och i Göteborg

■ Göteborg ■ Stockholm

PÅ 1970-TALET höjdes kommunalskatterna kraftigt i både Göteborg och Stockholm. Gapet mellan städerna öppnar sig dock på allvar i slutet av 1980-talet och vidgas sedan ytterligare. Skattehöjningarna påskyndade utflyttningen från Göteborg till kranskommunerna som kunde konkurrera med lägre skatter, bättre service och en mer tilltalande och mindre förfallen samhällsbild.

– Grannkommunerna byggde fler villor och radhus. Och bostäder är uppenbart viktigt för folk. När skattekraften avtar blir servicen sämre och då flyttar fler. Det blir en ond spiral.

Samma motsättning fanns i Stockholm. Varför blev det värre i Göteborg?

– Stockholm var inne i samma spiral med utflyttning och vikande skatteun-

derlag, men valde en annan inriktning. En anledning kan vara att den politiska regimen i Stockholm skiftat flera gånger. För det som hände i Göteborg var inte på något sätt oundvikligt. Tack vare Chalmers, Handels, ombildningen av 10 000 lägenheter till bostadsrätter i Linné och byggandet på Norra Älvstranden som höjde medianinkomsterna har

” Det är som att devalvera eller att kissa i byxorna. Det känns varmt och bra en liten stund, men sedan blir det värre.

GÖR OM, GÖR RÄTT. Jan Jörnmark är kritisk, men erbjuder också lösningar för att komma åt de strukturella problemen. Rensa upp bland bolagen och definiera kommunens kärnverksamheter föreslås bland annat i rapporten.

Foto: Anders Kling

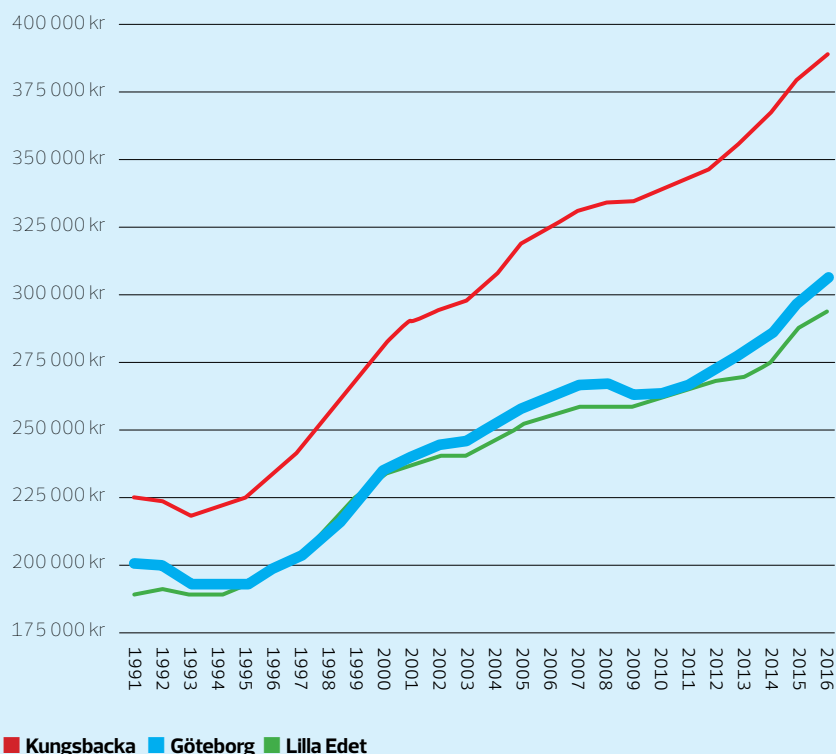
Göteborg klarat sig hyfsat. Men det kunde ju ha gått så oerhört mycket bättre! **Du tar upp den ökade geografiska utbredningen av Göteborg i samband med kommunsammanslagningarna i början av 1970-talet som ett problem. Varför?**

– Om 10 000 människor sprids över 100 kvadratkilometer blir det svårt och dyrt att

Avslöjande gap 2: Utökonkurrerad av kranskommunerna

■ Kungälv ■ Göteborg ■ Lilla Edet

VID 1970-TALETS BÖRJAN, långt före den tid diagrammet visar, hade Göteborg flest höginkomsttagare. Sedan började utflyttningen till omgivande kommuner. Från 1990-talet växte gapet i medianinkomst kraftigt i Göteborg jämfört med närliggande kommuner, Härryda, Lerum, Partille, Öckerö, Mölndal, Stenungsund, Kungälv, Tjörn, Ale och Allingsås. Allra mest jämfört med Kungälv. 2016 låg bara Lilla Edet bakom Göteborg skattemässigt. Starkt bidragande orsak är utflyttning från Göteborg och att storstadskommunen inte kunnat ta tillvara på urbaniseringstrenderna som började växa sig starkare på 1990-talet.

skapa service, kollektivtrafik och handel som når alla. Om de i stället bor på en kvadratkilometer finns det underlag för massor av service. Efter den sista kommunsammanslagningen var Göteborg till ytan mer än dubbelt så stort som Stockholm.

Göteborgs kommun har flest bolag i Sverige. Hur stor del av den kommunala kakan finns i bolagen?

– Inte jättemycket mätt i antalet anställda, men desto mer i form av förmögenhet. Borgerliga politiker var till en början kritiska till det bolagskonglomerat som bildades på 1990-talet, men accepterade det senare. Så här tyckte till exempel kommunalrådet

Margita Björklund (L) 1996: ”Företagande och demokrati, eller annorlunda uttryckt, marknad och politik, är två helt olika arenor som inte kan kombineras. Därför borde bolag vara en främmande form i kommunala sammanhang, men verkligheten visar någonting annat.”

Bolagiseringen och den regionala utvecklingen har förstärkt trenden mot minskad skattekraft. Hur då?

– Vi kan konstatera att utflyttningen fortsatt. Satsningarna har inte gjort centrala Göteborg attraktivare med bra bostäder och god service. Och Got Event har inte ökat antalet besökare som ligger på samma nivå som 2009.

” Jag blir alltmer övertygad om att kommuner ska skötas av förvaltningar.

Har beroendet av utjämningsbidrag förstärkt den negativa utvecklingen?

– De har, liksom pengar från EU och Almi, bidragit till att politikerna kunnat fortsätta trots att inget blivit bättre. Det är som att devalvera eller att kissa i byxorna. Det känns varmt och bra en liten stund, men sedan blir det värre. Bolagsförluster har kunnat kvittas inom holdingbolaget i massor av år och utjämningsbidraget är en del av det.

Varför har inte politikerna insett att attraktivitet handlar om att erbjuda tjänster av god kvalitet, lämpliga bostäder och sysselsättning?

– De har trott att de skapat attraktivitet, men min granskning visar att de haft fel. Deras satsning på näringsliv och hästhoppningar har varit misslyckade.

Globaliseringen gynnar täta stadskärnor en trend som pågått i decennier. Har man helt missat den?

– Ja, i stället har man tvärtom försökt skapa attraktivitet genom regionförstoring där platser som Nossebro (åtta mil från Göteborg) skulle bli en del av Storgöteborg.

Vad behöver göras konkret i Göteborg?

– Först måste man analysera vad som hänt. Sedan krävs förändring. Rensa upp bland bolagen och definiera kommunens kärnverksamheter. Vad ska vi tillhandahålla och hur gör vi det bäst? Jag blir alltmer övertygad om att kommuner ska skötas av förvaltningar.

Finns det någon "sjukdomsinsikt" bland Göteborgs politiker?

– Ingen aning. Men jag har skrivit om det här sedan 2010 och jag tycker att insikten om att saker måste förändras har vuxit på åtta år. Det finns hopp, men det kan bli så mycket bättre. Jag är optimist. ■

RÖSTER OM GÖTEBORG OCH JAN JÖRNMARCKS RAPPORT

”DET ÄR FÖRFÄRLIG LÄSNING”

Sunt Förnuft har talat med tre experter om varför utvecklingen i Göteborg är problematisk och vad man kan göra åt det.

Text: **Thomas Östberg**

CHARLIE KARLSSON, nationalekonom och professor emeritus vid Internationella handelshögskolan i Jönköping, har tidigare varit kritisk till projektet Stadslandet i Angered som skulle resultera i en blandning av Skansen och Disneyland med etnofokus.

Charlie Karlsson

Hans kritik kan sammanfattas i två punkter: ett projekt ska utvärderas på förhand och för att genomföras ska det förväntas ge tillbaka mer resurser till samhället än det förbrukat.

– Men det kräver att man har tydliga och mätbara effektmål som är kopplade till verksamheten. Annars vet man inte om det är god hushållning med resurser, säger Charlie Karlsson.

Efter att ha kontaktat stadsrevisionen konstaterar han att i Göteborg finns inga sådana krav. Inte heller Tillväxtverket, som gav pengar till Stadslandet, ställde krav på mätbara mål som kunde möjliggöra en utvärdering av måluppfyllelse.

– Det gäller generellt för näringspolitiska insatser i Sverige, säger Charlie Karlsson.

Han tar upp det pågående infrastrukturprojektet Västlänken som ett exempel. Där finns en samhällsekonomisk kalkyl som visar att varje satsad krona bara ger 90 öre tillbaka.

– Politikerna känner inte den moraliska skyldigheten att visa att pengar används effektivt, utan tycker att man kan leka som man vill med skattemedel.

LOUISE BROWN arbetar som anti-korruptionsrevisor och sitter i styrelsen för Transparency International Sweden.

När hon återvände till Sverige efter utlandsjobb såg hon hemlandet med nya ögon:

– Jag såg mönster och beteenden som jag kände igen och som är typiska för korruption.

I Sverige har vi länge förnekat att korruption förekommer, men det har ju kommit upp så många exempel på senare år på att det finns. I Göteborg verkar det vara utbrett på ett sätt som jag inte sett på andra ställen.

Orsaken är, enligt Louise Brown, kulturbetingad. En kultur som odlats länge och bland annat tar sig uttryck i att vis-selblåsare kastas ut (Göteborg Energi).

– Kärnan är människor som missbrukar en förtroendeställning för egen vinning. Jag ser tydliga likheter med Kina där det skett en enorm marknadsutveckling samtidigt som gränserna mellan politik, förvaltning och privat verksamhet

Louise Brown

” Politikerna känner inte den moraliska skyldigheten att visa att pengar används effektivt.

suddas ut. Och när människor vandrar emellan vet man inte vilken organisation de egentligen representerar. Det kan utnyttjas för ersättningar, resor, traktamenten och andra inblandade medel, säger Louise Brown.

Amerikanska forskare har kallat korruptionen i Kina för ”corruption by design” och syftar på att organisationsstrukturer försvårar insyn för att människor ska kunna sko sig på systemet. Det stämmer bra på Göteborgs kommunala konglomerat.

INGA-BRITT AHLENIUS, som bland annat varit generaldirektör för Riksrevisionsverket och haft flera höga befattningar i

FN, har liksom Charlie Karlsson varit kritisk till hur Göteborg sköts.

– Rapporten är förfärlig läsning. Det är skandal hur politiker-na hanterar skattepengar. Moderbolaget Stadshus AB är en

fantastisk lösning för att kunna dribbla med bolagens vinster och förluster under minimal insyn, säger hon.

Hon anser att lagstiftningen kommunerna lyder under mer borde likna den för staten, en myndighet också för kommunerna där förvaltning och tjänstemän regleras i lag. Vidare vill Ahlenius se ett återinfört ämbetsmannaansvar och ett tydligt definierat ansvarsförhållande mellan tjänstemän och politiker.

– Kommunallagen är ett skämt. Den ger inget stöd för kommunernas komplicerade verksamhet och bygger på en lag från 1860-talet då kommunerna inte hade några anställda. Därför ligger verksamheten öppen för vanskötsel, misshushållning och till och med korruption. Och enligt rapporten verkar det vara rena vilda västern i Göteborg.

Både Ahlenius och Louise Brown för fram en professionell och oberoende revision som lösning på en del av problemen. Att politiker granskar sina kompisar fungerar inte.

– Nej, det blir ju ett institutionaliserat jävsförhållande när politiker granskar varandra. Föreställningen är att ansvar kan utkrävas vid val vart fjärde år. Men det blir ju svårt när alla partier haft fingrarna i syltburken, säger Inga-Britt Ahlenius.

Hon hoppas att utvecklingen når en ”tipping point” där fler inser att korruption är relativt vanligt i Sverige.

– Fortfarande ses varje rapport och avslöjande som en avvikelse från det som i grunden fungerar bra. Problemet är att det i grunden inte är så bra som många tror, säger Inga-Britt Ahlenius. ■

Inga-Britt Ahlenius